

**HOLLAND
FESTIVAL**

rotterdams philharmonisch orkest

**de Doelen, grote zaal
vrijdag 24 juni 1983, 20u15**

Rotterdams Philharmonisch Orkest

Vaste gastdirigent: Simon Rattle

1e viool

Gerard Hettema
Wiktor Liberman

Kaoru Kakudo

John Heistone
Vratislav Dufek

Benzion Shamir

Fré Lantinga
Jörn Schroeder
Rob Hagedoorn
Michel Rizov
Tomoko Ogawa
Fumi Arai
Ikuko Maeda
Edward LeCouffe
Aesil Kim
Itamar Shimon
Arno Bons
Mireille van der Wart
Shelly Greenberg

2e viool

Vaclav Novak
Mieke Biesta

Misha Furman
Hélène van Woerkens

Leo de Vries
Aya Jongert
Hannie Voers
Hans Oudshoorn
Agnes Tönkö
Sofia Kiss
Philip Philipse
Lucian Mihailescu
Pieter van der Peijl
Mieke Bruijning
Thijs Kramer
Joy Crawford
Ebred Reijnen

Altviool

Thomas Lorand
Gerrit Oldeman

Vladimir Krejza
Max Roosenstein

Jeanne Rizov
Josef Schebal
Wilbert Scheifes
David Cox
István Szábo
Michal Dobrowolski
Alison Ewer
Toshihiko Mitsunaga
Coen van der Heide

Violoncello

Michel Roche
Marien van Staaen

Wladimir Warenberg
Jan Hollinger

Dora Dimitriev
Karel Möhringer
Rob Hageman
Toshifumi Waki
András Hegyi
Zvi Maschkowski
Eelkje Hoenderdaal
Geneviève LeCouffe

Contrabas

Anthony Woodrow
Hans Krul

Bert van Dinteren

Henny van de Water
Paul Bronkhorst

Ton Doomernik
Hardmoed Grefe
Osamu Yamamoto
Harke Wiersma

Fluit

Raymond Delnoye
Ruud Maas

Jo Hagen

Fluit/Piccolo

Wim Steinmann

Hobo

Heinz Friesen
Thomas Indermühle

Henk Heunen

Hobo/Engelse hoorn

Ruth Visser

Klarinet

Henk de Graaf
Sjef Douwes

Jan Jansen

Klarinet/Basklarinet

Henk Leether

Fagot

Wim Stok
John Mostard

Kasper de Roo

Fagot/Contrafagot

Ferdinand Duran

Hoorn

Pieter Gouderjaan
Eddy van Leeuwen

Jan Peeters
Nico van Vliet
Martin van de Merwe
Jos Buurman
Henne Stoel

Trompet

John Floore

Thom van der Kruk
Frans Vreugdenhil
Ad van Zon
Arto Hoornweg

Trombone

Gerard Velthuisen
Bas Dekker

Frans van Luin
Peter Veenhuizen
Wouter Hoekstra

Tuba

Gerard Middendorp

Pauken

Loet Talboom

Pauken/Slagwerk

Jan Schulenberg

Slagwerk

Gerard Vermeulen
Huub Righarts
Wim Vos

Harp

Nicole Mastero

Inez Kraker

Dirigent: Richard Dufallo
Solist: John Bröcheler, bariton

Peter Schat 1935 Cryptogamen, opus 8 (1959)
voor bariton en orkest
op teksten van Gerrit Achterberg (1946)

Lithosfeer
Rood
Brons
Rook
Steen

Eerste uitvoering in Nederland

Peter Schat Symfonie nr 2, opus 30 (1981/83)

Adagio molto, con gran espressione
Presto misterioso
Adagio, con passione

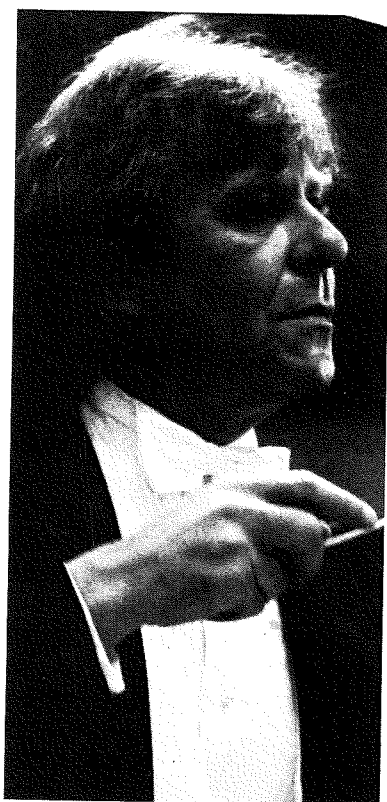
Eerste uitvoering

PAUZE

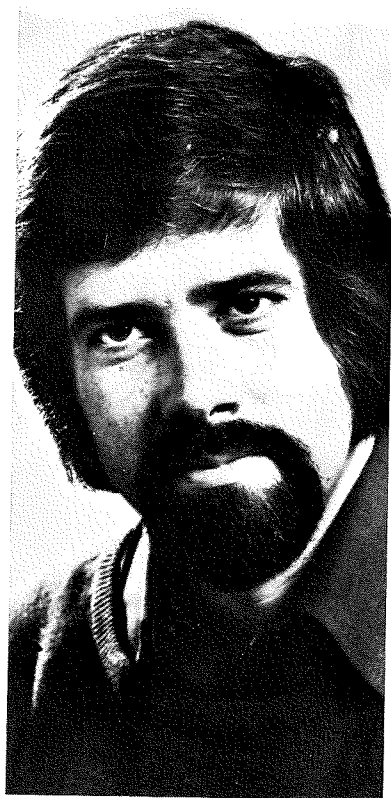
Pjotr I. Tsjaikowski Symfonie nr 6 in b, opus 74 (1893)
1840 - 1893 'Pathétique'

Adagio - allegro non troppo
Allegro con grazia
Allegro molto vivace
Finale: adagio lamentoso

De NOS maakt van dit concert radio-opnamen, die zullen worden uitgezonden op zondag 3 juli om 14.10 uur (Hilversum IV).

Richard Dufallo, in 1933 te Chicago geboren, studeerde bij William Steinberg en Pierre Boulez, ontwikkelde zich al spoedig tot erkend specialist op het terrein van de hedendaagse muziek en gaf talrijke eerste uitvoeringen, o.a. met het speciaal voor dit doel door hem opgerichte New York Music Ensemble. Hij was een aantal jaren tweede dirigent van het Buffalo Philharmonic Orchestra, vervulde gastdirecties bij alle grote Amerikaanse orkesten en maakte zijn Europese debuut in 1970 te Wenen en Parijs. Sedert 1970 heeft hij de leiding van het Hedendaagse Muziekfestival van Aspen (Colorado). Hij trad inmiddels regelmatig met het RPhO op.

John Bröcheler studeerde aan het conservatorium van Maastricht bij Leo Ketelaars. Hij slaagde voor de vakken solozang en opera met onderscheiding en sloot zijn studie af met het behalen van de Prix d'Excellence. Daarna werkte hij nog enige tijd bij Pierre Bernac in Parijs.

Als concertzanger trad John Bröcheler op in de belangrijkste muziekcentra van de wereld. Aanvankelijk specialiseerde hij zich in de avantgarde-muziek; zijn optreden met de sopraan Joan Sutherland in Donizetti's 'Maria Stuarda' betekende voor hem een doorbraak naar het internationale operapodium. Hij gasteert regelmatig bij de Nederlandse Operastichting: zo zong hij in februari jl. een hoofdrol in 'Arabella', een productie waaraan medewerking werd verleend door het RPhO olv Edo de Waart.

Peter Schat: Cryptogamen

Cryptogamen, opus 8, voor bariton en orkest is een serie van 5 liederen op tekst van Gerrit Achterberg. Ik schreef het werk in de herfst van 1959 in Londen, als leerling van Mátyás Seiber.

Het was al jaren mijn wens geweest een tekst te gebruiken van de dichter die mij, vrijwel als eerste, de 'schok der herkenning' van poëzie had bezorgd. De kennismaking met een gedicht als bijvoorbeeld *Standbeeld* maakte mij, als scholier, duidelijk dat ik nooit zonder poëzie zou willen leven.

In de bundel *Stof* uit 1946 vond ik tenslotte een aantal gedichten die mij aanspraken door hun stoffelijke, van *materie* bezielde karakter. Het was ook de tijd van die andere 'schok der herkenning': de ontwikkeling van de Nieuwe Weense School, en vooral van het werk van Anton Webern. Wij spraken in plaats van tonen van toonmateriaal, in plaats van melodie, harmonie of ritme, van *serie*, *dichtheid* of *duur*, van *parameters* en *techniek*. Wij drukten daar het verlangen mee uit de tonen te ontdoen van hun historische belasting, van 'tonale' associaties, van het 'patina van emoties' waar Van Baaren over sprak. Wij wilden als het ware het woord 'roos' uitnodigen zonder met de bijbehorende geur of maneschijn te zijn opgescheept.

Dat toonmateriaal vermeldde ik in die tijd expliciet achter in mijn partituren. Ook in de partituur van *Cryptogamen* kan men zien dat in principe dezelfde intervaltechniek gebruikt is die ik pas later zou kunnen uitwerken tot een meer algemene methode, zoals samengevat in de *Toonklok*.

Het werk ging in 1960 voor de Brusselse radio in première en wordt hier voor het eerst in publiek gespeeld.

Peter Schat

Teksten van Gerrit Achterberg, uit 'Stof' (1946)

- I LITHOSFEER Waarmee gij lichaam had,
wordt met de dingen hard.
Verdikking der natuur.
Verdichting van azuur.

Niet langer meer apart
is 't kloppen van uw hart.
Gij merkt uzelf niet meer
in deze lithosfeer.
- II ROOD In deze morgen van Augustus
bereikt mij weer het rood,
dat eens op uw gelaat gekust is;
dat van u losliet en een groot
omgaan begon door duisternissen
om in het eindelooze oosten
van alle vreezen uit te rusten.
- III BRONS Sombere sparren, wij zijn gedood.
Uw kerkhof is over ons.
Langzaam worden wij brons
en beelden, reuzengroot.
Tombe van wind en bosch.
- IV ROOK Rook van uw wezen,
gebeurtenis
in het lichaamlooze,
waar niemand is.
Eigener broze
bekentenis
in blauwe logen
nu het herfst is.
- V STEEN Wij zijn als beeldhouwwerk bijeen.
Ik ben niet levend meer alleen.
Uw dood gaat door ons beide heen.
Een harde, koude staat
van liefde, die ons overlaat
aan deze houding van voorheen,
neemt onze lichamen te baat,
zich uit te drukken in de steen.

Peter Schat: Tweede symfonie

De *Symfonie nr 2*, opus 30, ontstond tussen november 1981 en maart 1983. Het werk heeft drie delen: twee *Adagio's* omsluiten het centrale *Presto*. Het is een voorstudie van de opera *Symposion* op tekst van Gerrit Komrij.

In deze opera wordt de dood van Tsjaikowski gesteld tegenover het Gastmaal (Symposion), de dialoog over de liefde van Plato. Het eerste *Adagio* bevat een citaat uit Tsjaikowski's zesde symfonie. Het is een klacht over de dood van een geliefd persoon. Het tweede deel, *Presto*, is een dans die het Visioen van Aristofanes, de comedieschrijver in Symposion, verbeeldt. Aristofanes beschrijft daarin de strijd van de zich almachtig wanende oermensen tegen de goden, hoe zij uiteengescheurd worden en hoe zij zich herenigen in de liefde.

Het laatste *Adagio* is de Zang van Agathon, de jonge, succesvolle tragedieschrijver, die met grote welsprekendheid de liefdesgod prijst.

De symfonie, waarin saxofoons een belangrijke rol spelen, is geschreven in opdracht van het Ministerie van CRM voor het Rotterdams Philharmonisch Orkest en opgedragen aan de stad Rotterdam, de geboorteplaats van een geliefd persoon, die mij in 1981 door de dood ontvallen is.

P. S.

Pjotr I. Tsjaikowski: Zesde symfonie

Tsjaikowski was een man met sterke gevoelens. En die legde hij neer in zijn kunst. Nu moeten we de kwestie of muziek iets kan uitdrukken, hier maar laten voor wat ze waard is. Voor romantici (en Tsjaikowski was volop een romanticus) kon muziek dat zeker. En in ieder geval is ze wel in staat, gevoelens *op te roepen*.

Wat drukt de *Pathétique* (zoals deze Zesde symfonie heet) nu uit, of wat wil ze in ons oproepen? De componist wist dat precies. Hij heeft in dit werk zelfs een heel programma verklankt. Maar een programma 'van een soort dat voor iedereen een raadsel zal blijven', zoals hij eens schreef. Wel keurde hij na de door hem geleide première, op 16 oktober 1883, een voorstel van zijn broer goed, het werk 'de Pathetische' te noemen. Pathetisch kan bij ons een slechte klank hebben, maar Tsjaikowski mikte natuurlijk op de betekenis van: 'uitdrukking gevend aan hartstochtelijke bewegingheid.'

Duidelijk is wel dat het niet goed afloopt in deze symfonie; wat het programma ook zij, het einde komt kennelijk neer op een nederlaag of ondergang. Vandaar ook dat het langzame deel, binnen symfonieën doorgaans op de tweede of derde plaats, hier door Tsjaikowski tot finale is gemaakt. Met zijn depressieve aard

drukt het nu een sterk stempel op de eindindruk. En dat is ook wel nodig, want de middendelen hebben een heel ander karakter: die zijn uitingen van de lichtvoetige balletcomponist Tsjaikowski. Daar is het allegro con grazia met zijn ongewone vijfkwartsmaat en zijn middenstuk waarin iedere maat hetzelfde ritme heeft. En daar is het fantastische allegro molto vivace: eerst een wirwar van motieven, waartegen zich na een tijdje een thema aftekent dat het karakter heeft van een snelle mars en tenslotte het terrein helemaal beheerst. Zo'n deel als dit zou in een andere symfonie best de functie van finale hebben kunnen vervullen. Het bezit ook de wat lossere bouw die dergelijke delen nogal eens hebben. Trouwens, grammofoonplatenbezitters kunnen het experiment eens doen: eerst de finale draaien en dan pas het derde deel. Je krijgt er een veel gewonere symfonie door. Een traditionelere ook, want in elk deel afzonderlijk heeft Tsjaikowski gebruikelijke structuren geëerbiedigd. Is de rangschikking met het langzame tempo achteraan dan soms niet meer dan een handig trucje?

Ik geloof het niet. Ten eerste is de grondtrek van Tsjaikowski's muziek: oprechtheid. Deze componist mag door mensen die een hekel hebben aan ongeremde gevoelsontladingen en romantiek, wel zijn beschuldigd van effectbejag - deze aantijging klopt in zoverre niet dat Tsjaikowski altijd ongeveinsd, eerlijk en openharig is geweest als kunstenaar. Wat hij schreef, méende hij. Ten tweede sluit het langzame deel, waarvan de beide thema's een dalende tendens hebben, het geheel zinvol af, een geheel immers waarin steeds weer opvallend veel motieven of toonladderfiguren opduiken die zich naar beneden bewegen.

De naam *Pathétique* slaat intussen wel heel goed op het eerste deel, al was het alleen maar door de geladen doorwerking ervan, die zo explosief begint. Maar daar zijn ook prachtige dingen aan voorafgegaan: bijvoorbeeld het eerste thema (waarop in de korte langzame inleiding is gezinspeeld) en - een tijd later, na een rust - het merkwaardige tweede, dat bij machte lijkt, tal van uiteenlopende gevoelens tegelijk te verklanken of op te roepen. Zelfs al kunnen we volgens Tsjaikowski het programma niet volgen, we snappen best waarom de *Pathétique* een van de meest gespeelde symfonieën uit het romantische repertoire is.

Luc van Hasselt